

Inspectierapport

Instandhouding
rijksmonumenten en
aanwijzing beschermd gezicht

Gemeente Heerenveen

Erfgoedinspectie

April 2010

Inhoud

	Samenvatting	5
1	Inleiding	11
2	Kenschets gemeente Heerenveen	15
2.1	Kengetallen	17
2.2	Actoren	18
3	Bevindingen en aanbevelingen	21
3.1	Domein resultaten	21
3.2	Domein effectiviteit	23
	a. Instandhouding rijksmonumenten	23
	b. Aanwijzing beschermde stads- of dorpsgezichten	32
3.3	Domein waarborg	37
	Bijlage 1: Geraadpleegde documenten	45
	Bijlage 2: Werkmethodiek	47
	Bijlage 3: Waarderingskaders	49
	Bijlage 4: Afkortingen	53

Heerenveen (foto: Erfgoedinspectie, 8-12-09)

Samenvatting

De Erfgoedinspectie heeft de monumentenzorg binnen de gemeente Heerenveen getoetst op basis van het *Waarderingskader Instandhouding Rijksmonumenten*. Ook heeft de Erfgoedinspectie de aanwijzingsprocedure voor het toekomstige beschermde dorpsgezicht Oranjewoud getoetst op basis van het *Waarderingskader Aanwijzing beschermde stads- en dorpsgezichten*. Beide waarderingskaders zijn opgenomen in bijlage 3.

In het kader van de inspectie instandhouding rijksmonumenten en inspectie aanwijzing beschermd gezicht in de gemeente Heerenveen zijn gesprekken gevoerd met alle actoren die zich bezig houden met de monumentenzorg. Ten behoeve van een reality check zijn zes rijksmonumenten bezocht waar onlangs een restauratie of verbouwing heeft plaatsgevonden; hiervan zijn ook de bijbehorende dossiers bestudeerd.

Op grond van deze bezoeken, het bestuderen van de dossiers, en de gesprekken met alle actoren heeft de Erfgoedinspectie de indruk dat de rijksmonumenten in Heerenveen redelijk zorgvuldig in stand worden gehouden. De ambtenaren die zich bezig houden met de vergunningverlening en het toezicht op de monumentenzorg worden meestal ervaren als betrokken en behulpzaam; geregeld wordt door hen een bezoek gebracht aan de panden tijdens de werkzaamheden.

Er is beleidsmatig aandacht voor de monumentenzorg in Heerenveen, wat zich onder andere uit in de huidige herinventarisatie van de gemeentelijke monumentenlijst. Deze zal leiden tot een flinke uitbreiding van de gemeentelijke lijst. Ook is er veel besef van de maatschappelijke meerwaarden van het cultureel erfgoed en van het belang van een gebiedsgerichte werkwijze. Eind 2008 is in Heerenveen de *Startnotitie cultuurhistorisch erfgoed en monumenten* vastgesteld; hierin zijn veel belangrijke initiatieven rond de monumentenzorg opgenomen, waarbij rekening wordt gehouden met toerisme, educatie, informatieoverdracht en een gebiedsgerichte benadering.¹ Tijdens de uitgevoerde inspectie naar de monumentenzorg in de gemeente is een aantal

¹ Bij de bespreking van het conceptrapport werd de conceptnota Cultuurhistorisch Erfgoed Gemeente Heerenveen overhandigd, die is opgesteld in vervolg op de Startnotitie. Deze nota was nog niet beschikbaar ten tijde van deze inspectie. In de nota worden veel van de voornemens uit de Startnotitie vertaald in de praktijk. Onder andere wordt hier aandacht besteed aan de monumentenverordening, aanwijzing gemeentelijke monumenten, bouwhistorisch onderzoek, de advisering door Hüs en Hiem en de handhaving.

zorgpunten geconstateerd, waarvoor aanbevelingen worden gedaan. De verwachting is dat met de implementatie van de voornemens uit de Startnotitie (en uit de beleidsnota Cultureel Erfgoed zodra deze is vastgesteld) een aantal van de gesignaleerde knelpunten kan worden weggenomen. Sommige voornemens uit de Startnotitie zijn nog onvoldoende uitgewerkt. Genoemd kan worden de te verwachten extra belasting van de medewerkers monumentenzorg en toezicht en handhaving, als gevolg van de aanwijzing van vele nieuwe gemeentelijke monumenten.

Binnen het domein *Effectiviteit* is door de Erfgoedinspectie een aantal opmerkingen geplaatst.

De bij de helft van de bezochte rijksmonumenten geconstateerde termijnoverschrijding in de besluiten geeft initiatiefnemers de kans om hun plannen uit te voeren, zonder rekening te hoeven houden met randvoorwaarden vanuit de gemeente. De gemeente handelt met deze termijnoverschrijdingen in strijd met de Monumentenwet '88.

Aangezien binnen de gemeente noch binnen de afvaardiging van de monumentencommissie voldoende kennis over bouw- en architectuurhistorie aanwezig is, zou bij grotere ingrepen vaker een bouwhistorisch onderzoek moeten worden uitgevoerd om voldoende kennis te verkrijgen over de historische waarden van een object om een plan te kunnen beoordelen. Ook is geconstateerd dat de besluiten tot monumentenvergunning te uitvoerig zijn en daarmee onduidelijk worden.

Ook over het functioneren van de adviesorganen heeft de Erfgoedinspectie een aantal opmerkingen. De gemeentelijke advisering over de rijksmonumenten is ondergebracht bij de provinciale welstandsorganisatie Hûs en Hiem. De monumentencommissie van Hûs en Hiem voldoet aan de wettelijke bepalingen met betrekking tot de diverse deskundigheden die aanwezig moeten zijn in de commissie. Geconstateerd is dat in de praktijk de advisering in Heerenveen hier niet aan voldoet, aangezien slechts één lid adviseert over vrijwel alle aanvragen voor monumentenvergunningen. Verder worden in de uitgebrachte adviezen teveel de belangen van de aanvrager afgewogen, in plaats van bij de advisering uit te gaan van de cultuurhistorische waarden van het object. Gebruikswaarde en toekomstwaarde zijn van belang in de advisering, maar moeten niet de doorslag geven ten koste van essentiële cultuurhistorische waarden van het monument. Het is de taak van de gemeente om in de besluitvorming alle belangen af te wegen.

Ook over de advisering door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) zijn in dit rapport opmerkingen gemaakt. Deze, op zich inhoudelijk sterke

adviezen zijn in hun conclusies voor meerdere uitleg vatbaar en daarmee onduidelijk.

Binnen het domein *Waarborg* wordt door de Erfgoedinspectie onder andere ingegaan op het gebrek aan cultuurhistorische kennis binnen de gemeentelijke organisatie. Restauratietechnische kennis is in voldoende mate aanwezig zowel binnen de gemeente als bij de monumentencommissie. Ook worden opmerkingen gemaakt over de bestaande risico's met betrekking tot de continuïteit van de informatieoverdracht en het weinig inzichtelijk zijn van het handhavingsbeleid.

Opmerkelijk is verder dat in alle gemeentelijke beleidsnota's en ook in de eerder genoemde Startnotitie, ondanks de gebiedsgerichte benadering, nauwelijks of niet wordt geanticipeerd op de gevolgen van de komende aanwijzing van het beschermd dorpsgezicht Oranjewoud. Volgens de gemeente is bij nieuwe ontwikkelingen in het gebied wel rekening gehouden met de toekomstige aanwijzing.

De begin 2008 aangepaste en vastgestelde gemeentelijke *Kadernotitie Herziening beleid aan-, uit- en bijgebouwen* biedt een extra ruime bebouwingsmogelijkheid bij (rijks)monumenten en bij objecten in het toekomstige beschermde gezicht. Deze opmerkelijke verruiming is opgenomen ter compensatie van het niet vergunningvrij mogen uitbouwen bij dergelijke objecten. Wel moeten de ruimtelijke gevolgen worden getoetst. Dat hierbij de cultuurhistorische waarden niet altijd goed worden afgewogen, noch door de gemeente, noch door de RCE, is geconstateerd bij één van de bezochte objecten. De Erfgoedinspectie vindt deze beleidsregel zorgwekkend: de betreffende passage in deze beleidsnotitie levert een gevaar op voor het behoud van de cultuurhistorische waarden bij uitbreidingsplannen van een monument of een object in het beschermd gezicht. Opmerkelijk is dat het bijbehorende thematische bestemmingsplan op aan-, uit- en bijgebouwen volgens de gemeente destijds aan de RCE is voorgelegd in het kader van het vooroverleg ex art. 10 van het besluit ruimtelijke ordening; deze dienst had geen opmerkingen hierbij.

In de aanwijzingsprocedure voor het beschermd gezicht Oranjewoud heeft een aantal factoren geleid tot een ernstige vertraging. Het aanwijzingsvoorstel dateert al van 1998. Pas in 2007 is de formele aanwijzingsprocedure door de RCE opgestart. Volgens de formeel wettelijke termijn zou vervolgens eind 2008 een beslissing moeten zijn genomen over het aanwijzingsvoorstel. De procedure is dus op dit moment meer dan een jaar vertraagd, aangezien het besluit nog niet is genomen. Overigens betreft dit een termijn van orde,

waarop geen sancties mogelijk zijn. Volgens de RCE is de verwachting dat het gezicht in 2010 zal worden aangewezen.

Geconstateerd is dat de gemeente zelf op twee opeenvolgende momenten de procedure heeft vertraagd. In eerste instantie is door de gemeente Heerenveen bewust de start van de formele aanwijzingsprocedure heel lang opgehouden, omdat men eerst de structuurvisie voor een naastgelegen ontwikkelingsgebied wilde vaststellen. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft hier lange tijd geen actie op ondernomen. Deze had eerder en vaker actie kunnen ondernemen naar de gemeente toe om deze vertraging in de beginfase te beperken.

Nadat de formele aanwijzingsprocedure uiteindelijk door de RCE eenzijdig was opgestart is er extra vertraging opgelopen doordat de gemeenteraad haar wettelijk verplichte advies te laat uitbracht omdat de eerdergenoemde structuurvisie nog niet gereed was. Deze vertraging is volgens de gemeente wel afgestemd met de RCE.

Vervolgens is veel vertraging opgelopen in de advisering door de Raad voor Cultuur, doordat hier de aanvraag per abuis in het archief was beland.

Overzicht van de belangrijkste aanbevelingen aan de gemeente Heerenveen en aan de adviesorganen:

Onderzoek

- Vraag bij belangrijke objecten of ingrijpende restauraties standaard om een bouwhistorisch onderzoek.
- Stel criteria op om te bepalen in welke gevallen een dergelijk onderzoek verplicht wordt en hoe diepgaand dat moet zijn.

Vergunningprocedure

- Zorg dat de procedure voor een monumentenvergunning binnen de wettelijke termijnen wordt gevolgd.

Kennis

- Zorg voor dat bij de gemeente of de commissie naast restauratietechnische kennis ook voldoende cultuurhistorische kennis beschikbaar is ten behoeve van de behandeling van bouwplannen.

Beleid

- Schrap de beleidsregel in de *Kadernotitie Herziening beleid aan-, uit- en bijgebouwen (1^e aanpassing)*, die het mogelijk maakt dat zeer grote aan-, uit- en bijgebouwen kunnen worden gerealiseerd bij monumenten en beeldbepalende panden, en bij bouwwerken in het toekomstige beschermde gezicht.

Toezicht en handhaving

- Maak het toezicht op de monumenten en het beschermde gezicht planmatig en inzichtelijk door deze specifiek op te nemen in een nota toezicht- en handhaving.

Informatieoverdracht

- Draag zorg voor een regulier overkoepelend overleg met alle plaatselijke historische werkgroepen.
- Zorg voor een verdere verbetering van de interne informatieoverdracht met betrekking tot monumentenbeleid, ruimtelijke ordening, beschermd gezicht en vergunningverlening.

Aanbevelingen aan de monumentencommissie

- Zorg dat de monumentenadvisering ook in de praktijk voldoet aan de wettelijke verplichting dat meerdere deskundigheden noodzakelijk zijn bij elke adviesaanvraag.
- Zorg voor adviezen die de cultuurhistorische waarden van het monument voldoende respecteren, zonder in de adviezen de gebruikswaarde en toekomstwaarde van het monument uit het oog te verliezen.

Aanbevelingen aan de RCE

- Besluit elk advies met een duidelijk standpunt, dat niet voor meerdere uitleg vatbaar is.

Nederland kent circa 60.000 gebouwde rijksmonumenten, die vanwege hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde zijn aangewezen door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

In ons land zijn ruim 350 rijksbeschermden stads- en dorpsgezichten. Volgens de Monumentenwet zijn beschermde gezichten groepen van onroerende zaken die van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun onderlinge ruimtelijke of structurele samenhang dan wel hun wetenschappelijke of cultuurhistorische waarde en in welke groepen zich één of meer monumenten bevinden

De Erfgoedinspectie ziet toe op de naleving van de Monumentenwet 1988 en neemt daarbij de omgang met de cultuurhistorische waarden als uitgangspunt. Doel van de inspectie is het bereiken van een kwaliteitsverbetering van de monumentenzorg.

Dit rapport gaat over de inspectie die de Erfgoedinspectie heeft uitgevoerd naar de omgang met de rijksmonumenten en de aanwijzing van het beschermde gezicht in de gemeente Heerenveen. De inspectiebezoeken vonden plaats op 7 en 8 december 2009.

De in Heerenveen uitgevoerde inspectie had een tweeledig doel: het onderzoeken van de instandhouding van rijksmonumenten en van de aanwijzingsprocedure van het beschermde gezicht Oranjewoud. Voor de instandhouding van rijksmonumenten is de gemeente de belangrijkste geïnspecteerde. De gemeente heeft immers ingevolge de Monumentenwet 1988 de eerstelijns taken en bevoegdheden op het gebied van de instandhouding van rijksmonumenten. Naast het gemeentebestuur en zijn medewerkers spelen ook andere betrokkenen een rol. Zo vinden ook gesprekken plaats met de monumentencommissie, met de regioconsulenten van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en met historische verenigingen. De gemeente wordt dus niet alleen geïnspecteerd als bestuurlijke eenheid, maar vooral als entiteit, als gebied waarbinnen verschillende betrokkenen actief zijn.

Bij de aanwijzingsprocedure voor een beschermd gezicht zijn verschillende partijen betrokken: naast de gemeente zijn dit de Provincie, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en de Raad voor Cultuur.

Het betrokken gemeentebestuur krijgt met dit inspectierapport inzicht in de kwaliteit van de monumentenzorg ten tijde van het inspectieonderzoek. Ook

krijgt de gemeente inzicht in het aanwijzingsprocedure voor het toekomstige beschermde gezicht Oranjewoud. Tevens worden in dit rapport aanbevelingen gedaan voor de omgang met het beschermde gezicht zodra dit is vastgesteld. De constatering met betrekking tot de aanwijzingsprocedure van het beschermde gezicht hebben niet geleid tot aanbevelingen in dit inspectierapport, aangezien deze aanwijzingsprocedure door de gemeente Heerenveen naar verwachting eenmalig zal worden doorlopen en al vrijwel is afgerond. Aanbevelingen aan de gemeente ter verbetering zijn hiermee niet meer zinvol.

Het inspectierapport kan door de gemeente worden gebruikt om betrokkenen te informeren, beleid bij te stellen en interne verbeteringen uit te zetten. Op deze wijze wil de Erfgoedinspectie de gemeente stimuleren een adequaat monumentenbeleid te voeren.

Gemeente Heerenveen (bron: Wikipedia)

Leeswijzer

Het document is als volgt opgebouwd: hoofdstuk 2 gaat in op het profiel van de gemeente, inclusief een beschrijving van de actoren die in die gemeente werkzaam zijn. Ook wordt een beschrijving gegeven van de aanwijzingsprocedure voor een beschermd gezicht zoals die is vastgelegd in de Monumentenwet, en van alle actoren die hierbij betrokken zijn.

In hoofdstuk 3 worden de bevindingen met betrekking tot beleid en uitvoering uitgewerkt voor de drie domeinen: Resultaten, Effectiviteit en Waarborg. Voor het onderwerp aanwijzing beschermd gezicht betreft dit alleen het domein Effectiviteit.

Per onderdeel worden waar wenselijk aanbevelingen ter verbetering gedaan. Deze aanbevelingen zijn veelal gericht aan de gemeente, omdat daar de mogelijkheden en de bevoegdheden liggen om de verbeterpunten uit te voeren en/of te coördineren. Alleen onder de paragraaf *Advisering* zijn de aanbevelingen niet alleen aan de gemeente maar ook aan het betreffende adviesorgaan gericht.

Het document wordt afgerond met een viertal bijlagen: een overzicht van geraadpleegde documenten, een beschrijving van de werkmethode, de waarderingskaders die zijn gehanteerd bij de inspectie, en een lijst met gebruikte afkortingen.

In dit hoofdstuk wordt de situatie in de gemeente Heerenveen beschreven voor zover deze van toepassing is op de monumentenzorg. Het bevat een korte ruimtelijk-historische beschrijving van het grondgebied van de gemeente en meer specifiek van het toekomstige beschermde gezicht Oranjewoud. Daarnaast wordt in kengetallen en in een opsomming van actoren een beeld gevormd van de belangrijkste randvoorwaarden voor de monumentenzorg in Heerenveen.

Heerenveen is ontstaan met de ondertekening van de oprichtingsakte van de Schoterlandse Veencompagnie in 1551 door de 'heeren' Van Dekema, Van Cuyck en Foeys. Voor het vervoer van afgegraven turf lieten de 'heeren van het veen' de Schoterlandse Compagnonsvaart en de Heerensloot graven. Dit vaarwater werd gekruist door de wegverbinding Zwolle-Leeuwarden en gaf Heerenveen een strategische ligging. In de 19de eeuw groeide de plaats uit tot een woonplaats voor deftige burgers.

De stad Heerenveen lag op de grens van drie gemeenten: Aengwirden, Schoterland en Haskerland. Op 1 juli 1934 vond een herindeling van de drie gemeenten plaats en ontstond de gemeente Heerenveen door samenvoeging van Aengwirden, Schoterland en een klein stukje van Haskerland.

Het gebied waarin landgoed Oranjewoud ligt is ontstaan op een zandrug; het werd al in 11de eeuw bewoond. Het oudste nog bestaande dorp is Oudeschoot. In 1566 kwam ten noorden van Oranjewoud de Schoterlandse Compagnonsvaart gereed, die werd gebruikt bij de turfwinning. Rond 1600 werd de Sickingastate gebouwd. Dit werd vanaf 1676 als buitenhuis gebruikt door Albertine Agnes, weduwe van de Friese stadhouder Willem Frederik van Nassau en kleindochter van Willem van Oranje. Het landgoed werd Oranjewoud genoemd. In de 17de eeuw werden nog meer buitens gesticht bij Oranjewoud waaronder Pauwenburg.

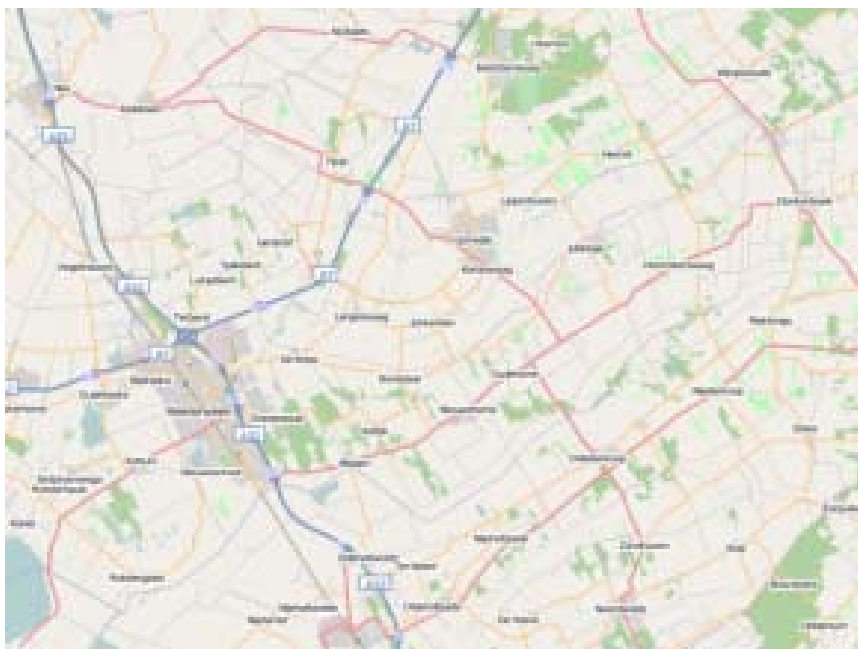
Het rustige gebied had aantrekkingskracht op reizigers: in 1740 werd het eerste hotel gebouwd, de Tent. Aan het eind van de 18de eeuw werd de hofuin rond Oranjewoud voorzien van een landschappelijke aanleg door stadhouderlijk architect P.W. Schonk. Nadat in 1795 stadhouder Willem V door de Fransen was afgezet, werden de bezittingen in beslag genomen. Omstreeks 1805 werden de vleugels van het landhuis en de Sickingastate verkocht voor afbraak. In 1813 werden ook de landerijen verkocht.

In 1823 kocht de familie Scheltinga (eigenaar Pauwenburg) het landgoed Oranjewoud. Zij lieten op de fundamenten van het oude huis een nieuw huis bouwen in de stijl van het neoclassicisme.

In de 19de eeuw werd het gebied steeds meer gebruikt voor recreatie en werd hotel Heidewoud (nu Tjaarda) gebouwd, waarna verschillende attracties volgden, oa. een vijver, koepel en speeltuin.

Aan het begin van de 20ste eeuw kwam het gebied in trek bij de gegoede burgerij, die ten westen van het gebied villa's bouwden, waarmee het dorp Oranjewoud ontstond. Hiermee kwam de recreatie tot grote bloei, met als gevolg de bouw van de uitkijktoren en het doolhof en diverse uitspanningen. Van alle voormalige uitspanningen is nu alleen hotel Tjaarda nog over; dit is echter herbouwd in 1996. In de tweede helft van de 20ste eeuw worden de meeste buitenplaatsen niet meer particulier bewoond.

In 2004 werd het museum Belvédère geopend, dat is gelegen op de centrale zichtas ten noorden van het oorspronkelijke huis Oranjewoud. Dit museum ligt binnen de begrenzing van het toekomstige beschermde gezicht.

Gemeente Heerenveen (bron: EncyOnline)

2.1 Kengetallen

1. Samenstelling gemeente Heerenveen

Samenstelling	Aantal
Aantal inwoners (1-1-2009)	42.590
Oppervlakte	140,15 km ²

2. Aantal monumenten

Soort	Aantal
Rijksmonumenten volgens opgave gemeente	66
Rijksmonumenten volgens opgave RCE ²	71
Rijksbeschermd stads- en dorpsgezichten	1 in procedure
Gemeentelijke stads- en dorpsgezichten	0
Provinciale monumenten	0
Gemeentelijke monumenten ³	262

² Het verschil in aantal rijksmonumenten volgens opgave van de gemeente en die van de RCE heeft te maken met een andere manier van tellen.

³ 58 in voorbereiding + onderzoek naar nieuwe gemeentelijke monumenten (ca. 250) + 15 funerair erfgoed in voorbereiding

2.2 Actoren

A. Gemeente

Samenstelling	Aantal
Aantal fte's beleidsmatig uitvoerend t.b.v. monumentenzorg	0,1
Aantal fte's uitvoerend t.b.v. monumentenzorg	0,45

In de gemeente Heerenveen is de zorg voor de monumenten belegd binnen de afdeling Publiek; hiertoe is een halve fte beschikbaar. Hier is de vergunningverlening en de informatieoverdracht naar eigenaren ondergebracht. Beleidswerkzaamheden voor monumentenzorg worden veelal extern uitbesteed.

De aanwijzingsprocedure voor het toekomstige beschermde dorpsgezicht is belegd bij de afdeling Visie en Beleid. Volgens de aanwijzingsprocedure voor het beschermde gezicht dient de gemeenteraad een advies af te geven binnen zes maanden na de verzending van het aanwijzingsvoorstel door de RCE. Dit advies wordt via Gedeputeerde Staten van de provincie Friesland aan de bewindspersonen van OCW en VROM gestuurd.

Bestuurlijk is in Heerenveen de zorg voor de monumenten en het beschermde gezicht verdeeld over drie portefeuillehouders: voor cultuur, voor ruimtelijke ontwikkeling en vergunningverlening, en voor handhaving.

B. Adviescommissie

De gemeente maakt gebruik van de gecombineerde welstands/monumentencommissie van Hûs en Hiem. Deze adviesorganisatie verzorgt de advisering voor alle gemeenten in Friesland, behalve de gemeente Sneek.

C. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE, voorheen RACM)

De RCE adviseert de gemeente over restauraties en wijzigingen van rijksmonumenten in het geval van afbraak, reconstructie, herbestemming en ingrijpende wijzigingen vergelijkbaar met gedeeltelijke afbraak.

In de aanwijzingsprocedure voor het beschermde gezicht heeft de RCE, in de vorm van de Commissie Bescherming en Ontwikkeling, de landelijke selectie

van de mogelijke beschermde gezichten opgesteld. De Minister van OCW, in de persoon van de RCE, is verantwoordelijk voor het opstarten van de aanwijzingsprocedure voor elk afzonderlijk gezicht en het daarmee vragen van advies aan de betreffende gemeente en Provincie. Voordat de Minister een besluit tot aanwijzing neemt hoort hij de Raad voor Cultuur.

D. Provincie

De provincie kan adviseren over restauraties en wijzigingen van rijksmonumenten die gesitueerd zijn buiten de bebouwde kom. Voor Heerenveen betreft dit de Provincie Friesland.

De Provincie Friesland heeft bepaald dat zij per 1 januari 2009 alleen de categorieën boerderijen, kerken en waterbouwkundige werken buiten de bebouwde kom van advies wil voorzien. Tevens dient hierbij sprake te zijn van substantiële sloop, ingrijpende wijziging, overwegende mate van reconstructie of functiewijziging van het rijksmonument, conform de uitleg die de RCE hieraan geeft.

In de aanwijzingsprocedure voor het beschermde gezicht dienen Gedeputeerde Staten een advies af te geven binnen negen maanden na verzending van het aanwijzingsvoorstel. Hierbij dienen zij het advies van de gemeenteraad mee te wegen.

E. Stichtingen en Verenigingen

In de gemeente Heerenveen zijn voor alle grotere kernen werkgroepen actief. Deze hebben over het algemeen een beperkt aantal deelnemers, en houden zich veelal niet actief bezig met het volgen van de gemeente op het gebied van de monumentenzorg. De werkgroep Oud-Heerenveen vormt hierop een uitzondering, deze volgt de plannen voor ontwikkelingen in het oude centrum van Heerenveen. Er is geen overkoepelende historische vereniging voor het gehele grondgebied.

F. Eigenaren, architecten en aannemers

Eigenaren zijn als eerste verantwoordelijk voor de instandhouding van hun eigen rijksmonument. Zij onderhouden het object en maken plannen voor de restauraties, die meestal door architect en aannemer worden geconcretiseerd en uitgevoerd.

G. Raad voor Cultuur

De Raad voor Cultuur is het wettelijk adviesorgaan van de regering op het terrein van kunst, cultuur en media. Binnen de Raad wordt de advisering over aanwijzingsvoorstellen voor rijksmonumenten en rijksbeschermd gezichten

verzorgd door de bijzondere commissie Monumenten en Archeologie. De Raad voor Cultuur dient binnen twaalf maanden na verzending van het aanwijzingsvoorstel voor een beschermd gezicht haar advies uit te brengen aan de minister van OCW.

In het Waarderingskader Instandhouding Rijksmonumenten en het Waarderingskader Aanwijzing beschermde gezichten (bijlage 3) zijn kwaliteitskenmerken en indicatoren aangegeven. Hieronder wordt per domein ingegaan op deze kwaliteitskenmerken en indicatoren in de gemeente Heerenveen.

Op basis van het uitgevoerde onderzoek komt de inspectie tot de hieronder genoemde bevindingen. Daar waar de inspectie het nodig vindt, worden aanbevelingen gedaan. Deze aanbevelingen komen voort uit de bevindingen en hebben als doel een accent te leggen op de meest in het oog springende zaken die mogelijk voor verbetering vatbaar zijn. Op basis van dit rapport vraagt de Erfgoedinspectie aan de gemeente - en daar waar nodig andere betrokkenen - om een reactie te geven op deze aanbevelingen.

3.1 Domein resultaten

Vraagstelling: Het bestand aan monumenten wordt zorgvuldig in stand gehouden

Dit domein gaat in op de vraag of de waarden van de beschermde monumenten sinds hun aanwijzing op een aanvaardbaar niveau zijn behouden. Daarbij gaat het erom of het monument in goede staat verkeert en of er een visie op instandhouding is, die is gericht op behoud van de waarden van het monument.

Beschermde waarden

Kwaliteitskenmerk:

Zijn de waarden van de beschermde monumenten, sinds de aanwijzing, zorgvuldig behouden.

Conclusie:

Geconstateerd is dat de waarden van de beschermde monumenten in Heerenveen redelijk zorgvuldig zijn behouden.

Bevindingen:

De meeste rijksmonumenten in Heerenveen worden redelijk zorgvuldig in stand gehouden, zeker wat betreft het exterieur. Bij de meeste bij de inspectie bezochte objecten heeft de restauratie of wijziging geleid tot een verantwoord

resultaat. Bij twee van de bezochte objecten is geconstateerd dat de cultuurhistorische waarden van het object in enige mate zijn aangetast. Alle eigenaren van de bezochte rijksmonumenten in Heerenveen hebben een visie die is gericht op de instandhouding van hun monument. Dit uit zich onder andere in een abonnement op een organisatie die met regelmaat de bouwkundige staat inspecteert, zoals de Monumentenwacht.

3.2 Domein effectiviteit

a. Instandhouding rijksmonumenten

Vraagstelling: Het proces gebeurt zorgvuldig en doelmatig

In dit domein wordt ingegaan op het verloop van het proces bij de voorbereiding en uitvoering van de vergunningverlening. Daarbij is het van belang dat er ten behoeve van de planvorming cultuur- en of bouwhistorisch onderzoek wordt verricht. Ook de kwaliteit van de diverse adviezen, de vergunningen, de besluitvorming en de uitvoering worden getoetst.

Onderzoek

Kwaliteitskenmerk:

Is er deugdelijk onderzoek verricht op cultuurhistorisch en/of bouwhistorisch gebied.

Conclusie:

Binnen de gemeente Heerenveen wordt bij restauraties en wijzigingen van rijksmonumenten niet structureel bepaald of een bouwhistorisch onderzoek noodzakelijk is.

Aanbevelingen:

- Vraag bij belangrijke objecten of ingrijpende restauraties standaard om een bouwhistorisch onderzoek.
- Stel criteria op om te bepalen in welke gevallen een dergelijk onderzoek verplicht wordt en hoe diepgaand dat moet zijn.
- Attendeer eigenaren erop dat voor een dergelijk onderzoek financiële regelingen bestaan.
- Zorg ervoor dat de uitkomsten van dergelijke onderzoeken worden geïmplementeerd in de plannen.

Bevindingen:

Bij één van de bezochte objecten is een bouwhistorisch onderzoek uitgevoerd. Dit betrof een interieuronderzoek, dat is uitgevoerd op initiatief van de eigenaar. Tijdens de bouw is nog een vervolgonderzoek uitgevoerd. De resultaten van de beide onderzoeken zijn verwerkt in de plannen. Bij een tweede object wordt door de RCE in haar advies verwezen naar een uitgebreid bouwhistorisch onderzoek, maar dit bleek onvindbaar in de

verschillende dossiers en is ook onbekend bij alle betrokken partijen, inclusief de RCE zelf. Vermoedelijk is dit onderzoek niet uitgevoerd en is deze passage abusievelijk in het advies opgenomen. Bij dit object is wel een beknopt onderzoek uitgevoerd naar het erf en de bijgebouwen.

Bij een derde object, waar een ingrijpende wijziging plaatsvond, is alleen een beperkt, niet-destructief, onderzoek uitgevoerd door de ambtenaar zelf. Hier was echter een grondiger onderzoek noodzakelijk, ook om de adviesorganen voldoende inzicht te geven in de waarden van het object ter beoordeling van de geplande ingreep.

Bij de overige drie objecten is geen bouwhistorisch onderzoek uitgevoerd. De gemeente beziet niet structureel of een dergelijk onderzoek noodzakelijk is bij de geplande ingreep. Aangezien binnen de gemeente noch binnen de commissie voldoende kennis over bouw- en architectuurhistorie aanwezig is, zou een dergelijk onderzoek vaker moeten worden uitgevoerd om voldoende kennis te verkrijgen over de historische waarden van een object.

Planvorming

Kwaliteitskenmerk:

Is er een deugdelijk plan voor het rijksmonument opgesteld.

Conclusie:

In Heerenveen is de planvorming meestal correct en volledig.

Bevindingen:

Er wordt over de plannen veel vooroverleg gevoerd tussen de initiatiefnemer en de gemeente. Sommige plannen worden al in de voorfase besproken bij het Steunpunt Monumentenzorg Fryslân in Leeuwarden. De werkzaamheden zijn in de meeste plannen goed aangegeven en de noodzaak is goed beargumenteerd. Bij één van de onderzochte plannen was dit wat minder duidelijk het geval. Hier is ook geen sprake van behoud en herstel van de aanwezige waarden uit het oogpunt van de monumentenzorg.

Planbehandeling

Kwaliteitskenmerk:

Is de werkwijze bij het verlenen van vergunningen correct.

Conclusie:

De vergunningverlening verloopt correct, maar de wettelijke termijnen worden vaak overschreden.

Aanbeveling:

- Draag er zorg voor dat de procedure voor een monumentenvergunning binnen de wettelijke termijnen wordt gevolgd.

Bevindingen:

De procedure rond de vergunningverlening wordt in grote lijnen op een zorgvuldige wijze gevolgd.

Niet altijd worden latere wezenlijke wijzigingen op de plannen, die worden doorgevoerd op aanwijzing van de adviesorganen, opnieuw aan deze adviesorganen voorgelegd.

Belangrijkste punt van zorg voor de Erfgoedinspectie is dat bij de helft van de in Heerenveen onderzochte vergunningen de wettelijke termijnen zijn overschreden, in tijd variërend van een paar dagen tot een maand. Dit levert risico's op voor de instandhouding van het object, aangezien in dat geval de vergunning van de initiatiefnemer feitelijk van rechtswege is verleend. Hiermee kan de aanvrager van start gaan met de restauratie of wijziging, zonder rekening te moeten houden met randvoorwaarden vanuit de gemeente.

De oorzaak van deze termijnoverschrijdingen lag bij twee van de drie gevallen bij de gemeente, in het derde geval waren zowel de monumentencommissie als de RCE te laat met hun advies. Omdat de gemeente de adviezen heeft afgewacht was ook zij te laat met haar besluit.

Advisering

Kwaliteitskenmerk:

Doen de adviezen recht aan de waarden van het monument.

Alle aanvragen voor een monumentenvergunning worden besproken bij het Steunpunt Monumentenzorg Fryslân, dat maandelijks in Leeuwarden een vergadering organiseert. Hier buigen afgevaardigden van de provincie Friesland, van de RCE en van Hûs en Hiem zich over de aanvragen en wordt getracht een gezamenlijke lijn te bepalen in de advisering. Eigenaren en architecten kunnen hier een toelichting geven op de plannen. Vervolgens brengen alle adviesorganen wel een eigenstandig advies uit, dat soms ook nog strijdigheden kan bevatten. Het is vervolgens aan de gemeente om hier een afweging in te maken.

Monumentencommissie

Conclusie:

De grote monumentencommissie van Hûs en Hiem bestaat uit verschillende deskundigen en voldoet hiermee aan de wettelijke bepalingen. In Heerenveen adviseert in de praktijk in bijna alle gevallen slechts één lid van deze commissie over de aanvragen voor monumentenvergunningen.

De opgestelde adviezen gaan niet altijd in voldoende mate uit van de waarden van het monument, maar gaan te sterk in op de belangen van de eigenaar.

Aanbevelingen aan de monumentencommissie

- Zorg dat de monumentenadvisering ook in de praktijk voldoet aan de wettelijke verplichting dat meerdere deskundigheden noodzakelijk zijn bij elke adviesaanvraag.
- Zorg voor adviezen die de cultuurhistorische waarden van het monument voldoende respecteren, zonder in de adviezen de gebruikswaarde en toekomstwaarde van het monument uit het oog te verliezen.
- Maak gebruik van vastgelegde uitgangspunten bij de advisering.
- Draag zorg voor meer inzichtelijkheid in de advisering, bijvoorbeeld door middel van publicatie van de jaarverslagen en van de beoordelingscriteria van de commissie op de website van Hûs en Hiem.

Bevindingen:

De gemeente Heerenveen maakt voor de welstands- en monumentenadvisering gebruik van de provinciale organisatie Hûs en Hiem. De provinciaal ambtenaar cultuurhistorie is lid van de monumentencommissie van Hûs en Hiem. Dit is opmerkelijk aangezien deze ook namens de provincie Friesland de advisering voor de vergunningaanvragen in het buitengebied verzorgt. Hiermee lopen deze twee verschillende rollen door elkaar, met het risico dat de advisering niet meer vanuit de eigen rol geschiedt.

De monumentencommissie van Hûs en Hiem bestaat uit leden met verschillende deskundigheden, waaronder restauratietechniek en architectuurhistorie. Deze commissie voldoet hiermee qua samenstelling aan de bepalingen uit de Monumentenwet '88.

In de praktijk van Heerenveen wordt de advisering over monumentenvergunningen echter verzorgd door enkel de monumentenadviseur van Hûs en Hiem, hierbij vergezeld door de welstandsadviseur. Volgens Hûs en Hiem wordt 14% van de aanvragen voorgelegd aan de grote monumentencommissie van Hûs en Hiem. In de adviespraktijk van Heerenveen komt dit echter slechts zeer zelden voor.

De monumentenadviseur heeft een restauratietechnische deskundigheid. Hiermee zijn in de praktijk bij de advisering in Heerenveen andere deskundigheden, zoals architectuurhistorie, bouwhistorie en stedenbouw, in vrijwel alle gevallen niet betrokken bij de advisering.

De Erfgoedinspectie constateert dat de in theorie goed opgezette werkwijze van Hûs en Hiem, in de gemeentelijke praktijk van Heerenveen niet op de gewenste wijze uitpakt.

De monumentenadviseur van Hûs en Hiem is aanwezig bij het Bouwplanoverleg van het Provinciale Steunpunt Monumentenzorg, waarna deze zelfstandig een advies uitbrengt over elke aanvraag. Bij de bespreking van de plannen in dit Bouwplanoverleg zijn de ontbrekende deskundigheden aanwezig bij diverse externe partijen, zoals de RCE en de provincie. Deze hebben in dit overleg echter een eigen, onafhankelijke rol, en maken geen onderdeel uit van de monumentencommissie.

Indien nodig worden de plannen besproken in het Ruimtelijk Planoverleg van het steunpunt, waar kennis van stedenbouw, landschap en ruimtelijke ordening aanwezig is.

De gecombineerde welstands/monumentencommissie van Heerenveen geeft een overzichtelijk jaarverslag uit, waarin ook expliciete vragen worden gesteld aan het gemeentebestuur, waaronder een verzoek tot toesturen van afwijkende besluiten en van het gemeentelijk jaarverslag. De jaarverslagen van de commissie worden niet actief gepubliceerd.

In de adviezen wordt niet altijd uitgegaan van de cultuurhistorische waarden van het object, soms is het advies te sterk beïnvloed door de wensen van de aanvrager. De monumentencommissie dient uit te gaan van de belangen van het monument, waarbij in de adviezen aangegeven kan worden in hoeverre ingrepen acceptabel zijn vanuit een instandhoudingsperspectief op langere termijn. Gebruikswaarde en toekomstwaarde zijn hierbij van belang, maar moeten niet de doorslag gaan geven ten koste van essentiële cultuurhistorische waarden van het monument. Het is vervolgens de taak van de gemeente om in de besluitvorming alle belangen af te wegen.⁴

De commissie maakt geen gebruik van vastgelegde uitgangspunten voor de advisering, waarmee de advisering weinig inzichtelijk is.

Er wordt geregeld overleg gevoerd tussen Hûs en Hiem en de gemeente.

⁴ Hiervoor verwijzen we ook naar de Handreiking Gemeentelijke Monumentencommissies, die onlangs in samenwerking met vele betrokken partijen is vastgesteld.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)

Conclusie:

De adviezen zijn in de meeste gevallen inhoudelijk deskundig, maar niet altijd voldoende transparant. Hierdoor wordt onvoldoende bijgedragen aan een juiste besluitvorming.

Aanbevelingen aan de RCE:

- Besluit elk advies met een duidelijk standpunt, dat niet voor meerdere uitleg vatbaar is.
- Ga na of aanvragen waarbij extra informatie of een planaanpassing wordt gevraagd, daadwerkelijk terugkeren voor een nieuw advies.

Bevindingen:

De adviezen van de RCE zijn in de meeste gevallen inhoudelijk deskundig. De nogal uitgebreide adviezen worden echter niet afgerond met een duidelijke conclusie of aanbeveling. Hiermee is het voor de gemeente niet duidelijk of een aanvraag geheel positief is beoordeeld, of dat deze in aangepaste vorm bij de RCE moet terugkeren voor een nieuw advies, of dat de beoordeling automatisch positief is als de aanvraag wordt aangepast aan de opmerkingen van de RCE. De RCE houdt zelf ook niet bij wat er met een aanvraag na haar advisering gebeurt, waarmee het voor deze instantie onduidelijk is in hoeverre en op welke wijze haar aanbevelingen worden overgenomen.

Bij één object is geconstateerd dat de RCE onzorgvuldig heeft gehandeld in haar advisering. Hier is in het advies opgenomen dat het object niet in een beschermd gezicht ligt, terwijl het wel in het toekomstige beschermde dorpsgezicht Oranjewoud ligt. Vervolgens heeft de RCE in haar advisering niet geanticipeerd op deze aanwijzing tot gezicht. Zij is in haar advies akkoord gegaan met een forse aanbouw die de cultuurhistorische waarden van het rijksmonument en van het beschermde gezicht onvoldoende respecteert. Ook is de RCE volgens de gemeente destijds akkoord gegaan met de gemeentelijke *Kadernotitie aan-, uit-, en bijgebouwen* en het bijbehorende thematische bestemmingsplan op bijgebouwen, volgens welke deze aanbouw kon worden gerealiseerd. Onder *Beleid* (zie par. 3.3) wordt hier meer over opgemerkt.

De waardenstellend consulent van de RCE is aanwezig bij het Bouwplanoverleg van het steunpunt monumentenzorg, waar alle aanvragen worden besproken met alle adviesorganen. Vervolgens wordt door de RCE op kantoor zelfstandig een advies opgesteld. Hierbij kan overleg worden gepleegd met de andere

consulenten, waarmee het uitgebrachte advies kan afwijken van de lijn die in het Bouwplanoverleg is besproken. Door sommige aanvragers wordt dit als vervelend ervaren.

Provincie Friesland

Conclusie:

Van de Provincie zijn onvoldoende adviezen bekeken om een gefundeerd oordeel te kunnen geven.

Bevindingen:

De provincieambtenaar van de provincie Friesland is, in geval van agendering van aanvragen buiten de bebouwde kom, aanwezig bij het Bouwplanoverleg van het steunpunt. Vervolgens wordt zelfstandig een advies opgesteld. Onder de paragraaf *Advisering monumentencommissie* is al opgemerkt dat de vertegenwoordiging van de provincie als lid van de monumentencommissie van Hüs en Hiem opmerkelijk is, omdat hier een vermenging van twee verschillende rollen plaatsvindt.

Slechts voor twee van de bezochte objecten was advisering door de provincie noodzakelijk vanwege de ligging in het buitengebied. Deze adviezen zijn inhoudelijk voldoende deskundig en lijken vanuit een eigen provinciale visie te zijn opgesteld.

N.B. Vanaf 1 januari 2009 dient de Provincie Friesland nog slechts in een beperkt aantal gevallen, zoals geformuleerd in hoofdstuk 2, verplicht om advies te worden gevraagd.

Besluit

Kwaliteitskenmerk:

Doet het besluit recht aan de waarden van het monument.

Conclusie:

Er wordt in de besluiten rekening gehouden met alle ingebrachte adviezen; ook elk adviespunt uit eerder uitgebrachte adviezen wordt afgewogen. De besluiten worden hiermee echter te lang en te onoverzichtelijk, waarmee de werkzaamheden onvoldoende duidelijk worden geregeld.

Aanbevelingen:

- Neem in de besluiten alleen de opmerkingen uit de meest recente adviezen op.
- Verwijs in het besluit naar de betreffende adviezen met datum en naar de bijbehorende tekeningen met datum en kenmerk.

- Maak vaker gebruik van de mogelijkheid om aanvragen opnieuw aan het adviesorgaan voor te leggen na een aanpassing.
- Zorg voor terugkoppeling van de besluiten naar de adviesorganen; de monumentencommissie heeft hier zelf ook al geregeld om gevraagd in haar jaarverslagen.

Bevindingen:

In de besluiten wordt getracht zo volledig mogelijk te zijn, waarbij alle adviespunten afzonderlijk worden opgenomen, ook uit oudere adviezen. Dit leidt tot een nogal onleesbaar en te uitvoerig besluit.

Alle opmerkingen uit de adviezen worden afgewogen in het besluit, waarna te vaak een beslissing volgt die is genomen in een overleg tussen eigenaar en gemeente. Hierbij worden de adviesorganen niet opnieuw geconsulteerd. De besluiten bevatten geen verwijzing naar de data van de meegewogen adviezen, noch data en kenmerken van tekeningen waarop het besluit is gebaseerd.

De besluiten worden meestal niet teruggekoppeld naar de monumentencommissie. Deze heeft zelf ook al een aantal keer in haar eigen jaarverslag gevraagd om een terugkoppeling, hieraan is door de gemeente nog geen gehoor gegeven.

Bij één onderzocht object heeft in het besluit het gemeentelijke beleid geprevalleerd boven de uitgebrachte adviezen. Op dit beleidsstuk, dat specifieke regels geeft voor uit- en aanbouwen bij onder andere rijksmonumenten, wordt nader ingegaan onder de paragraaf Beleid.

Uitvoering

Kwaliteitskenmerk:

Doen de werkzaamheden recht aan de waarden van het monument.

Conclusie:

De werkzaamheden doen over het algemeen recht aan de waarden van het monument.

Bevindingen:

Bij de bezochte objecten zijn de werkzaamheden uitgevoerd volgens de vergunning. Bij één object is na de vergunningverlening, op basis van een oculaire inspectie tijdens de bouw, een beslissing genomen over de wijze van uitvoering. Deze beslissing is schriftelijk vastgelegd en geadministreerd, doch niet besproken met de adviesorganen en ook niet aan hen teruggekoppeld.

De monumentenambtenaar bezoekt de meeste objecten tijdens de uitvoering geregeld.

Beheer en onderhoud

Kwaliteitskenmerk:

Is de instandhouding van het monument voldoende gewaarborgd.

Conclusie:

De instandhouding van de monumenten in Heerenveen is voldoende gewaarborgd.

Bevindingen

Veel eigenaren hebben een abonnement op een organisatie die met regelmaat de bouwkundige staat inspecteert, zoals de Monumentenwacht. Daarnaast hebben vrijwel alle eigenaren een visie over de instandhouding van hun bezit. Beheer en gebruik van de objecten dragen bij aan de instandhouding.

b. Aanwijzing beschermde stads- of dorpsgezichten

Vraagstelling: Is het proces tot aanwijzing zorgvuldig en doelmatig

In dit domein wordt ingegaan op het verloop van het proces van een aanwijzingsvoorstel voor een beschermd stads- of dorpsgezicht. Daarbij wordt gekeken naar de kwaliteit en effectiviteit van de gehele procedure, de diverse adviezen en de besluitvorming. Ook wordt onderzocht of de documentatie rond de aanwijzing op orde en raadpleegbaar is en of de interne en externe informatieoverdracht voldoende is.

Aanwijzingsprocedure

Kwaliteitskenmerk:

Is de werkwijze bij de aanwijzing van het beschermde stads- of dorpsgezicht correct

Conclusie:

De aanwijzingsprocedure is niet correct verlopen; de wettelijke termijnen zijn ruim overschreden.

Bevindingen:

De gemeente Heerenveen heeft bewust lang niet gereageerd op het aanwijzingsvoorstel voor het toekomstige beschermde dorpsgezicht Oranjewoud, dat zij in 1998 van Gedeputeerde Staten ontving. De RCE hanteert het uitgangspunt dat eerst een principegoedkeuring van de gemeente wordt afgewacht alvorens de formele procedure op te starten. Heerenveen wilde eerst de structuurvisie voor een nieuwbouwwijk aan de rand van het toekomstig beschermd gezicht vastgesteld hebben, om frustratie van deze plannen te voorkomen. Daarom heeft zij niet gereageerd naar de RCE. De RCE heeft uiteindelijk, na herhaalde verzoeken aan de gemeente om een reactie, in 2007 zonder principegoedkeuring van de gemeente de aanwijzingsprocedure eenzijdig opgestart.

Vervolgens hebben de meeste betrokken partijen de adviestertermijnen ver opgerekt. De gemeente Heerenveen was vier maanden te laat met haar advies, omdat nog steeds de structuurvisie niet gereed was. Dit is afgestemd met de RCE. Gedeputeerde Staten van de provincie Friesland adviseerden wel binnen de termijn, maar ook pas in een laat stadium, aangezien zij eerst het advies van de gemeente hebben afgewacht. De Raad voor Cultuur heeft haar adviestertermijn met maar liefst 16 maanden overschreden. Deze vertraging is volgens de Raad veroorzaakt doordat deze aanvraag bij hen per abuis in het archief was beland.

Hiermee is de formele beslistermijn van 16 maanden al ruim verstreken. Ten tijde van de inspectie was het besluit tot aanwijzing nog niet genomen.⁵

Geconstateerd is dat de gemeente op twee momenten de procedure heeft vertraagd, en vervolgens is veel vertraging opgelopen door de Raad voor Cultuur. De RCE op zijn beurt had vaker en sneller actie kunnen ondernemen naar de gemeente en de Raad voor Cultuur toe om de vertraging zoveel mogelijk te beperken.

Tijdens een aanwijzingsperiode is, in tegenstelling tot bij potentiële rijksmonumenten, geen sprake van enige vorm van 'voorbescherming' van het betreffende gebied. Door de gemeente Heerenveen is in haar beleidsnota's niet geanticipeerd op de aanwijzing. In deze periode konden in theorie alle ontwikkelingsplannen in het gebied op de gebruikelijke wijze worden behandeld, waarmee mogelijk cultuurhistorische waarden verloren zijn gegaan. Of dit ook daadwerkelijk het geval is, is in het kader van deze inspectie niet nagegaan. Volgens de gemeente stond de bescherming van het gebied niet ter discussie, en is bij alle ruimtelijke plannen in het gebied rekening gehouden met de cultuurhistorische waarden. Ook is daar door de provincie Friesland bij herhaling nadrukkelijk op gewezen en was het een criterium bij de provinciale goedkeuring van ruimtelijke plannen.

Bij één van de bezochte rijksmonumenten is geconstateerd dat bij de procedure geen rekening is gehouden met de ligging in het toekomstige beschermde gezicht. Hier is een flinke aanbouw gerealiseerd, die de cultuurhistorische waarden van het gezicht onvoldoende respecteert. Opmerkelijk is dat deze aanbouw de goedkeuring van de RCE verkreeg, waarbij zij in haar advies vermeldde dat het object niet in een beschermd gezicht lag.

Advisering beschermd gezicht

Kwaliteitskenmerk:

Is over de aanwijzing op de juiste wijze geadviseerd.

Conclusie:

Over het aanwijzingsvoorstel voor het beschermde dorpsgezicht Oranjewoud is op de juiste wijze geadviseerd. Het advies van de Raad voor Cultuur bevat geen inhoudelijke motivering.

⁵ Over de aanvraag is onlangs positief geadviseerd door de Commissie Duurzame Leefomgeving van het Ministerie van VROM; de definitieve aanwijzing wordt dit jaar verwacht.

Bevindingen:

Over het aanwijzingsvoorstel hebben de gemeenteraad, Gedeputeerde Staten van de Provincie Friesland en de Raad voor Cultuur advies uitgebracht.

De gemeente heeft in zijn advies een aantal opmerkingen opgenomen over de naamgeving, de begrenzing en over de toelichtende beschrijving van het gebied. Voor een deel zijn deze opmerkingen ingebracht via ontvangen zienswijzen van externen.

De Provincie heeft in haar advies de opmerkingen van de gemeente overgenomen, en een eigen motivering toegevoegd.

De Raad voor Cultuur heeft in zijn advies geen inhoudelijke motivatie opgenomen; dit betreft slechts een instemming met het aanwijzingsvoorstel.

Aanwijzingsbesluit beschermd gezicht

Kwaliteitskenmerk:

Is het besluit tot aanwijzing zorgvuldig genomen.

Conclusie:

De zorgvuldigheid van het besluit tot aanwijzing kan nog niet worden beoordeeld aangezien er op het moment van schrijven van dit rapport nog geen besluit is genomen.

Geconstateerd is dat in de concepttoelichting bij het aanwijzingsvoorstel een aantal elementen nog ontbreekt.

Bevindingen:

Er kan nog geen beslissing worden genomen over het aanwijzingsvoorstel voor het beschermd dorpsgezicht Oranjewoud, omdat nog niet alle adviezen zijn uitgebracht. Op dit moment ligt het aanwijzingsvoorstel bij de Commissie Duurzame Leefomgeving.

De concepttoelichting bij het aanwijzingsvoorstel bevat een uitgebreide beschrijving van de historisch-stedenbouwkundige ontwikkeling van het aan te wijzen gebied, alsmede een omschrijving van de karakteristieke elementen die bescherming vereisen. Wat ontbreekt is een rechtvaardiging van de aanwijzing en een motivering van de omvang en begrenzing van het aangewezen gebied, waarbij tevens zoveel mogelijk rekening moet worden gehouden met mogelijke invloeden van buitenaf.

De verwachting is dat naar aanleiding van de opmerkingen uit de adviezen van de gemeente en de Provincie zowel de begrenzing als de omschrijving van de karakteristieken nog zal worden aangepast; hierbij kan ook de rechtvaardiging en motivering worden toegevoegd.

Zowel onder de paragraaf *Beleid* als onder *Informatieoverdracht* (in par. 3.3) wordt nader ingegaan op die aspecten uit het gemeentelijke beleid die betrekking hebben op de omgang met het toekomstige beschermde gezicht nadat dit is aangewezen.

Zo is bijvoorbeeld geconstateerd dat de gemeente Heerenveen een beleidsnota voor aan-, uit- en bijgebouwen heeft vastgesteld, die onder andere een zeer ruime uitbouwmogelijkheid voor objecten binnen een beschermd gezicht biedt. Deze nota zou op dit punt moeten worden aangepast op een zodanige wijze dat de cultuurhistorische waarden van het beschermde gezicht kaderstellend zijn bij ontwikkelingsplannen. Onder de paragraaf *Beleid* is hiertoe een aanbeveling geformuleerd.

Documentatie beschermd gezicht

Kwaliteitskenmerk:

Is de documentatie op het gebied van het aangewezen beschermde stads- of dorpsgezicht op orde.

Conclusie:

De documentatie op het gebied van het aan te wijzen beschermde gezicht is niet geheel op orde bij de gemeente.

Bevindingen:

Bij de gemeente Heerenveen zijn het aanwijzingsvoorstel voor het beschermd gezicht en het uitgebrachte gemeentelijke advies opvraagbaar. Het advies van de Provincie, dat in afschrift naar de gemeente was gestuurd, was niet opvraagbaar bij de gemeente. Men was binnen de gemeente ook niet bekend met het feit dat dit advies al was uitgebracht, en gaf aan dat het advies in ieder geval niet bij de juiste afdeling was beland of misschien zelfs helemaal niet bij de gemeente was aangekomen.

Informatieoverdracht beschermd gezicht

Kwaliteitskenmerk:

Zorgt de overheid voor informatieoverdracht op het gebied van de aanwijzing van het beschermde stads- of dorpsgezicht.

Conclusie:

De informatieoverdracht over het beschermde gezicht kan worden verbeterd.

Bevindingen:

Zie voor de opmerkingen met betrekking tot de interne en externe
communicatie de paragraaf *Informatieoverdracht* onder het hoofdstuk
Waarborg.

3.3 Domein waarborg

Vraagstelling: de zorg voor de monumenten is verzekerd

Bij dit domein gaat het erom of de monumentenzorg en cultuurhistorie binnen de gemeente goed is ingebed. Van belang is dat ten behoeve van de instandhouding van rijksmonumenten voldoende kennis aanwezig is en dat deze kennis adequaat wordt toegepast. Ook wordt getoetst of er sprake is van vastgesteld monumentenbeleid. Daarnaast is het van belang dat de gemeente zorgt voor een adequaat systeem van toezicht en handhaving, voor een goede informatieoverdracht en voor een ordentelijke dossiervorming, en dat zij oog heeft voor de maatschappelijke meerwaarden van monumenten.

Kennis

Kwaliteitskenmerk:

Is er voldoende actuele kennis beschikbaar op het gebied van de monumentenzorg, ten behoeve van de ontwikkeling van cultuurhistorisch beleid en ten behoeve van de behandeling van bouwplannen.

Conclusie:

Binnen de gemeentelijke organisatie is voldoende restauratietechnische kennis aanwezig, als ook kennis van wettelijke en financiële regelgeving. Er is echter onvoldoende cultuurhistorische kennis beschikbaar ten behoeve van de behandeling van bouwplannen.

Aanbeveling:

- Draag er zorg voor dat voldoende cultuurhistorische kennis beschikbaar is bij de gemeente ten behoeve van de behandeling van bouwplannen.

Bevindingen:

In de gemeentelijke organisatie is te weinig bouwhistorische en architectuurhistorische kennis aanwezig ten behoeve van de behandeling van bouwplannen. Beleid wordt veel extern vervaardigd.

Dit gemis aan specifieke kennis bij de planbehandeling wordt als gezegd onder *Advisering* ook niet opgevangen door de monumentencommissie. Tevens wordt gemeld onder *Onderzoek* dat weinig gebruik wordt gemaakt van de mogelijkheid om een bouwhistorisch onderzoek te laten verrichten, waarmee bouwhistorische kennis zou kunnen worden verkregen.

De gemeentelijke organisatie bezit wel voldoende restauratietechnische kennis. Ook de noodzakelijke kennis over specifieke financiële regelingen en wet- en regelgeving is aanwezig.

Beleid

Kwaliteitskenmerk:

Heeft de overheid een beleidsvisie voor de monumentenzorg.

Conclusie:

De gemeente heeft een *Startnotitie cultuurhistorisch erfgoed en monumenten*, waarin veel belangrijke voornemens op het gebied van de monumentenzorg zijn opgenomen, maar die weinig relatie heeft met de uitvoering.⁶

In de Welstandsnota en in ruimtelijke beleidsstukken van de gemeente worden de cultuurhistorische waarden van objecten en gebieden nauwelijks genoemd.

Aanbevelingen:

- Pas de Monumentenverordening volgens plan aan tot een Erfgoedverordening.
- Vertaal de uitbreiding van de gemeentelijke monumentenlijst in een passende uitbreiding van de ambtelijke capaciteit.
- Schrap de beleidsregel in de *Kadernotitie Herziening beleid aan-, uit- en bijgebouwen (1^e aanpassing)*, die het mogelijk maakt dat zeer grote aan- en bijgebouwen kunnen worden gerealiseerd bij monumenten, beeldbepalende panden en bij bouwwerken in het toekomstige beschermd gezicht.
- Zorg dat ruimtelijke nota's worden geïnspireerd door cultuurhistorisch waardevolle objecten en gebieden. Betrek hierbij ook het toekomstige beschermd gezicht.
- Actualiseer de welstandsnota. Neem hierbij specifieke uitgangspunten op voor monumenten en beeldbepalende panden, en voor bouwplannen in het beschermd dorpsgezicht.

⁶ Bij de bespreking van het conceptrapport werd door de gemeente aan de Erfgoedinspectie de conceptnota Cultuurhistorisch Erfgoed Gemeente Heerenveen overhandigd, waarin vele goede voornemens ten aanzien van het cultureel erfgoed zijn opgenomen. In deze nota wordt o.a. aandacht besteed aan de monumentenverordening, aanwijzing gemeentelijke monumenten, bouwhistorisch onderzoek, de advisering door Hûs en Hiem en de handhaving. Deze nota is opgesteld in vervolg op de Startnotitie, maar was ten tijde van de inspectie zelf nog niet beschikbaar.

Bevindingen:

De gemeente bezit een monumentenverordening. Deze zou volgens plan in 2009 worden aangepast tot erfgoedverordening. Dit is ten tijde van de inspectie nog niet gebeurd.

Ook heeft de gemeente een *Startnotitie cultuurhistorisch erfgoed en monumentenzorg*, die is vastgesteld in december 2008. Deze nota besteedt aandacht aan vele aspecten die voor een goede monumentenzorg van belang zijn. Hierbij wordt uitgegaan van een gebiedsgerichte benadering van de monumentenzorg. Opvallend is daarom dat het toekomstige beschermde dorpsgezicht Oranjewoud in het geheel niet wordt genoemd. In de nota wordt gemeld dat men via de welstandsnota beeldbepalende panden wil kunnen beschermen.

Een aantal zaken uit deze Startnotitie, die ook een uitvoeringsprogramma kent, is al in uitvoering. Met name kan de herinventarisatie van gemeentelijke monumenten worden genoemd, met als doel een flinke uitbreiding van de gemeentelijke monumentenlijst en een nieuwe indeling in categorieën. Deze herinventarisatie wordt extern uitgevoerd. Er is nog onvoldoende nagedacht over de personele consequenties van een dergelijke forse uitbreiding van de gemeentelijke monumentenlijst; hiervoor is geen extra fte toegezegd. Dit levert risico's op voor de monumentenzorg in de nabije toekomst, aangezien een uitbreiding van de lijst ook een uitbreiding van het aantal vergunningprocedures betekent.

De gemeente kent een, in januari 2008 vastgestelde *Kadernotitie Herziening beleid aan-, uit- en bijgebouwen (1^e aanpassing)*. Deze notitie beschrijft de mogelijkheid om vergunningvrij aanbouwen en bijgebouwen te kunnen realiseren, waarbij in principe wordt uitgegaan van maximaal 50 m², mits daarbij de bij te bouwen oppervlakte niet meer dan 100% van de oppervlakte van het hoofdgebouw beslaat. In de notitie wordt gemeld dat dit vergunningvrij uitbouwen niet geldt voor monumenten of objecten in het beschermd gezicht. Ter compensatie van dit nadeel voor eigenaren kan hier een erfbebouwing tot 200 m² worden toegestaan, afhankelijk van een ruimtelijke en stedenbouwkundige beoordeling. Ook mag bij monumenten en beeldbepalende panden via een vrijstelling worden afgeweken van de 100%-eis.

Tijdens de inspectie is bij één van de bezochte objecten, een rijksmonument dat tevens is gelegen in het toekomstig beschermd gezicht, geconstateerd dat gebruik is gemaakt van deze uitzonderingsmogelijkheid. Zodoende kon een aanbouw worden gerealiseerd die in grondoppervlakte anderhalf keer zo groot was als het monument zelf. De gemeente geeft aan dat deze beleidsregel is bedacht omdat men vindt dat tegenover de 'nadelen' voor een eigenaar van een monument of een object in een beschermd gezicht een voordeel moet

worden gezet. De beleidsregel die deze ruime uitbouwmogelijkheid biedt respecteert niet de cultuurhistorische waarden van een monument of beschermd gezicht. De Erfgoedinspectie vindt het zorgwekkend dat deze beleidsregel is vastgesteld en als zodanig wordt gehanteerd. Opmerkelijk is wel dat de RCE in het verleden in het kader van het vooroverleg ex art. 10 van het besluit ruimtelijke ordening akkoord is gegaan met een thematisch bestemmingsplan op aan-, uit- en bijgebouwen dat is opgesteld in samenhang met deze nota.

In de in 2004 vastgestelde Welstandsnota wordt de toekomstige aanwijzing wel genoemd, maar niet wat hiervan de consequenties zijn. In deze nota zijn geen specifieke uitgangspunten opgenomen voor monumenten en beeldbepalende panden, of voor bouwplannen in een beschermd gezicht.

In ruimtelijke beleidsstukken van de gemeente, zoals het Structuurplan, het Dorpenplan en de Integrale Visie Heerenveen, worden de cultuurhistorische waarden van objecten en gebieden nauwelijks genoemd. In de Integrale Visie wordt het toekomstige beschermd gezicht wel genoemd, maar dit wordt verder niet uitgewerkt.

De Erfgoedinspectie vindt het zorgelijk dat de inbedding van de specifieke waarden van het toekomstige beschermde dorpsgezicht Oranjewoud in ontwikkelingsplannen in en rond het gebied op dit moment niet goed is geregeld.

De gemeente heeft geen specifiek plan voor de kwaliteitszorg met betrekking tot de monumentenzorg. De processen en het beleid rond monumentenzorg worden niet systematisch geëvalueerd.

Toezicht en handhaving

Kwaliteitskenmerk:

Heeft de gemeente een handhavingsbeleid op het gebied van de monumentenzorg.

Conclusie:

De gemeente heeft geen handhavingsbeleid op het gebied van de monumentenzorg.

Aanbeveling:

- Maak het toezicht op de monumenten en het beschermde gezicht planmatig en inzichtelijk door deze specifiek op te nemen in een nota toezicht- en handhaving.
- Draag zorg voor overdracht van kennis binnen de afdeling handhaving.

Bevindingen:

Er is in Heerenveen geen toezichts- en handhavingsbeleid specifiek voor monumenten en het toekomstige beschermde gezicht. Hiermee wordt het toezicht houden en handhaven op deze specifieke doelgroep niet planmatig uitgevoerd. Het is ook voor de buitenstaander niet inzichtelijk in hoeverre wordt gehandhaafd.

In de praktijk geschiedt het toezicht op de monumenten door één toezichtsambtenaar met restauratiekennis, die daarbij altijd de ambtenaar monumentenzorg betreft. In de praktijk loopt dit goed, maar aan deze werkwijze zijn wel risico's verbonden. Deze toezichtsambtenaar gaat op afzienbare termijn met pensioen en de kennisoverdracht binnen deze afdeling is volgens de gemeente op dit moment niet geregeld. Dit geeft zorgen over de handhaving in de toekomst.

Maatschappelijke meerwaarde

Kwaliteitskenmerk:

Zijn de maatschappelijke meerwaarden van de monumentenzorg onderkend.

Conclusie:

Er is in Heerenveen zowel bij de gemeente als bij de bevolking voldoende aandacht voor de maatschappelijke meerwaarden van de monumentenzorg; deze aandacht vertoont een stijgende lijn.

Bevindingen:

In de gemeente is veel aandacht voor de toeristische en educatieve waarden van de monumentenzorg. Dit wordt ook specifiek genoemd in de Startnotitie cultuurhistorisch erfgoed en monumentenzorg. Eén van de plannen betreft het realiseren van een erfgoedcentrum.

De gemeente is actief bezig met het betrekken van de bevolking bij het cultureel erfgoed, o.a. door het verlenen van medewerking of het verstrekken van financiële bijdragen aan specifieke evenementen, schoolprojecten, Open Monumentendag, fiets- en wandelroutes.

Volgens de gemeente wordt de waarde van het cultureel erfgoed bij de bevolking steeds meer algemeen gedachtegoed, waarmee steeds vaker rekening wordt gehouden bij verbouwingsplannen.

Informatieoverdracht

Kwaliteitskenmerk:

Zorgt de overheid voor informatieoverdracht op het gebied van de monumentenzorg.

Conclusie:

De gemeente heeft geen vastgelegde visie op het gebied van communicatie rond de monumentenzorg. In de praktijk verloopt de communicatie tussen overheid en burger naar wens. De interne informatieoverdracht kan worden verbeterd.

Aanbevelingen:

- Stel zo veel mogelijk informatie over de monumentenzorg beschikbaar via de gemeentelijke website.
- Draag zorg voor een regulier overkoepelend overleg met alle plaatselijke historische werkgroepen.
- Zorg voor een verdere verbetering van de interne informatieoverdracht met betrekking tot monumentenbeleid, vergunningverlening, ruimtelijke ordening en beschermd gezicht.
- Draag zorg voor continuïteit in de kennis over de monumentenzorg.

Er is in Heerenveen geen vastgesteld communicatieplan dat betrekking heeft op de monumentenzorg. De gemeente stelt zich wel pro-actief op naar burgers en eigenaren. Er worden voor burgers informatieavonden georganiseerd, o.a. over de nieuwe gemeentelijke monumenten en over het toekomstig beschermd gezicht. Op de gemeentelijke website is slechts beperkt informatie beschikbaar over de monumentenzorg. Hier is wel de Startnotitie te vinden, maar bijvoorbeeld geen informatie over de monumentencommissie. Er is slechts in geringe mate informatie beschikbaar over het toekomstige beschermde dorpsgezicht en de gevolgen van deze aanwijzing. De begrenzingskaart is hier wel gepubliceerd, maar de toelichting op het aanwijzingsvoorstel niet, en hierin staan juist de inhoudelijke argumenten voor de aanwijzing.

Bij de gemeentelijke afdeling Visie en Beleid wordt het onderwerp cultuurhistorie binnen het team stedenbouw vertegenwoordigd als onderdeel van het ruimtelijke kwaliteitsaspect. In het recente verleden verliep de interne communicatie tussen de betrokkenen niet geheel naar wens, maar door de gemeente wordt aangegeven dat dit de laatste tijd verbeterd is. De continuïteit van de informatieoverdracht bij de vergunningverlening voor de monumentenzorg is wel een punt van aandacht, aangezien er maar één

aanspreekpunt is. Als gezegd onder *Toezicht en Handhaving* zijn er ook hier zorgen over de continuïteit.

De meeste eigenaren ervaren de ambtenaar monumentenzorg als toegankelijk en behulpzaam; de lijnen zijn kort en dat heeft zijn voordelen. Veel eigenaren zijn gestimuleerd in hun plannen door de vanuit de gemeente verkregen informatie over subsidies en financiële regelingen.

In Heerenveen heeft elke dorpskern zijn eigen werkgroep of belangenvereniging die zich o.a. met de historie bezig houden; er is niet één historische vereniging voor heel Heerenveen. De werkgroepen hebben geregeld contact of overleg met de gemeente, er is echter geen overkoepelend overleg met alle werkgroepen.

Documentatie

Kwaliteitskenmerk:

Is de documentatie op het gebied van de monumentenzorg op orde.

Conclusie:

De documentatie op het gebied van de monumentenzorg kan worden verbeterd.

Aanbeveling:

- Zorg dat de dossiers voor de monumentenvergunningen goed geordend en compleet zijn.

Bevindingen:

De dossiers van de bezochte objecten waren rommelig georganiseerd en losbladig, wat de kans op kwijtraken van stukken vergroot. Sommige stukken zijn niet aangetroffen. Ook een bouwvergunningdossier van één van de bezochte objecten bleek onvindbaar bij de gemeente.

Bijlage 1: Geraadpleegde documenten

(Beleids)documenten gemeente Heerenveen

- Reglement op de Commissie (Hûs en Hiem)
- Welstandsnota gemeente Heerenveen, 05-02-2004
- Jaarverslag 2006, Welstandscommissie Heerenveen
- Jaarverslag 2008, Welstandscommissie Heerenveen
- Ruimte voor de toekomst, Integrale Visie Heerenveen / Skarsterlân, nov./dec. 2005
- Dorpennota Gemeente Heerenveen, aug. 1993
- Structuurplan Gemeente Heerenveen, aug. 1993
- Startnotitie cultuurhistorisch erfgoed en monumenten, gemeente Heerenveen, dec. 2008
- Monumentenverordening Heerenveen 2007, met toelichting
- Vergaderverslagen monumentencommissie Hûs en Hiem (23/04/09, 28/05/09, 25/06/09, 27/08/09)
- Overzicht rijksmonumenten gemeente Heerenveen
- Overzicht gemeentelijke monumenten gemeente Heerenveen
- Kadernotitie Herziening beleid aan-, uit- en bijgebouwen (1^e aanpassing), jan. 2008

M.b.t. het beschermd dorpsgezicht Oranjewoud:

- Concept toelichting bij het besluit tot aanwijzing van het beschermd dorpsgezicht Oranjewoud, 03-08-2007
- Voorstel aan gemeenteraad om positief te adviseren over het voornemen tot aanwijzing van Oranjewoud, 29-04-2008 (nb. aanwijzingsprocedure is gestart op 3-8-2007)
- Advies gemeenteraad Heerenveen m.b.t. aanwijzingsvoorstel beschermd dorpsgezicht Oranjewoud, 05-06-08

NB. Bij de bespreking van het concept inspectierapport, op 12 april 2010, werd de Conceptnota Cultuurhistorisch Erfgoed Gemeente Heerenveen (3 delen) overhandigd. Deze nota was ten tijde van de inspectie nog niet beschikbaar en is hier ook niet bij betrokken.

Op andere wijze verkregen (beleids)documenten

- Advies Gedeputeerde Staten van Fryslân m.b.t. aanwijzingsvoorstel beschermd dorpsgezicht Oranjewoud, 18-09-08
- Advies Raad voor Cultuur, m.b.t. aanwijzingsvoorstel beschermd dorpsgezicht Oranjewoud, 30-11-09
- brief Provincie Fryslân m.b.t. beperking adviesmogelijkheden Gedeputeerde Staten van Fryslân per 1 januari 2009, 22-12-08

- Inspectie VROM-regelgeving gemeente Heerenveen, VROM-inspectie,
23 oktober 2006

**Dossiers monumentenvergunning, ten behoeve van de reality check,
van zes rijksmonumenten.**

Geraadpleegd zijn o.a. aanvraag monumentenvergunning, adviezen,
monumentenvergunning, relevante onderzoeksrapporten

Geraadpleegde internetsites

- www.heerenveen.nl
- www.kich.nl
- www.husenhiem.nl

Bijlage 2: Werkmethodiek

De Erfgoedinspectie houdt ondermeer toezicht op de naleving van de Monumentenwet 1988, waar het gaat om rijksmonumenten en beschermde stads- en dorpsgezichten.

Ten behoeve van de inspecties maakt de Erfgoedinspectie gebruik van waarderingskaders. Deze waarderingskaders geven de contouren aan waarbinnen een inspectie plaatsvindt en bevatten kwaliteitskenmerken die aangeven waaraan een goede monumentenzorg moet voldoen. Uitgangspunt bij het waarderingskader is toetsing op de naleving van de Monumentenwet 1988 in de ruimste zin van het woord.

Bij de inspectie Heerenveen zijn zowel het *Waarderingskader Instandhouding rijksmonumenten* als het *Waarderingskader Aanwijzing beschermde stads- en dorpsgezichten* gebruikt. Deze kaders vindt u in bijlage 3.

Opzet van de inspectie

In de gemeente worden gesprekken gevoerd met diverse betrokkenen om een zo compleet mogelijk beeld van de kwaliteit van de monumentenzorg ter plaatse te verkrijgen. Het betreft gesprekken met de portefeuillehouder en de beleidsambtenaar voor monumentenzorg, andere ambtenaren betrokken bij monumentenzorg, de monumentencommissie, de consulent van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, de ambtenaar van de provincie, monumenteneigenaren en vertegenwoordigingen van historische groeperingen en/of buurtverenigingen. In het kader van de inspectie van de aanwijzing van het beschermde gezicht is ook een gesprek gevoerd met een vertegenwoordiging van het secretariaat van de Raad voor Cultuur.

Het Waarderingskader Aanwijzing beschermde stads- en dorpsgezichten bevat ook vragen over de deskundigheid en professionaliteit van de bij de aanwijzing betrokken adviesorganen. In het kader van de inspectie naar de aanwijzing van het beschermde gezicht van Heerenveen is dit niet bestudeerd. Dit onderwerp kan in een thema-inspectie over dit onderwerp nader worden onderzocht.

De opzet van de inspectie is als volgt:

1. analyse van beleidsdocumenten die vooraf, op verzoek van de Erfgoedinspectie, door de gemeente zijn toegestuurd;
2. bestudering van specifieke vooraf toegestuurde documenten die betrekking hebben op enkele geselecteerde recente restauraties van of wijzigingen aan rijksmonumenten;
3. bezoek aan de gemeente, het houden van gesprekken ter plaatse en het bezoeken van de geselecteerde monumenten;
4. het verwerken van de gegevens.

Het inspectieonderzoek leidt vervolgens tot een rapport. Dit rapport wordt eerst in conceptvorm naar de gemeente gestuurd. Na bespreking ter plaatse en verwerking van eventueel commentaar volgt een definitief inspectierapport dat aan het gemeentebestuur wordt aangeboden.

Elk rapport bestaat, net als de waarderingskaders, uit de delen Resultaten, Effectiviteit en Waarborg. De aanwijzingsprocedure van het beschermde gezicht van Heerenveen is grotendeels beschreven onder het deel Effectiviteit, aangezien het *Waarderingskader Aanwijzing beschermde stads- en dorpsgezichten* ook alleen dit gedeelte kent. Onder Waarborg komt ook zijdelings de aanwijzing van het gezicht aan de orde, vooral met betrekking tot de toekomst, wanneer de aanwijzing een feit zal zijn.

Doel van het rapport

Het betrokken gemeentebestuur krijgt een overzicht van de kwaliteit van de monumentenzorg in de gemeente, gemeten naar het moment. Het rapport kan worden gebruikt om betrokkenen te informeren, beleid bij te stellen en interne verbeteringen uit te zetten. Op deze wijze wil de Erfgoedinspectie de gemeente stimuleren een kwalitatief zo goed mogelijk monumentenbeleid te voeren. De opmerkingen die zijn gemaakt met betrekking tot de aanwijzingsprocedure hebben een breder doel. Hier kunnen alle partijen die hierbij zijn betrokken kennis van nemen en lering uit trekken, zeker gezien andere, nog lopende aanwijzingsprocedures.

Bijlage 3: Waarderingskaders

Waarderingskader Instandhouding rijksmonumenten

DOMEIN: RESULTATEN

Deelvraag: Het bestand aan monumenten is zorgvuldig behouden.

BESCHERMDE WAARDEN

- R 1 De waarden van het beschermde monument zijn, sinds de aanwijzing, zorgvuldig behouden
 - R 1.1 De restauraties en/of wijzigingen hebben geleid tot een verantwoord resultaat
 - R 1.2 De schoonheid, de betekenis voor de wetenschap en/of de cultuurhistorische waarden zijn voldoende behouden
 - R 1.3 De eigenaren hebben een visie op instandhouding gericht op de waarden van het monument

DOMEIN: EFFECTIVITEIT

Deelvraag: Het proces gebeurt zorgvuldig en doelmatig

ONDERZOEK

- E 1 Er is deugdelijk onderzoek verricht op cultuurhistorisch en/of bouwhistorisch gebied
 - E 1.1 Het onderzoek is voorafgaand aan de planvorming uitgevoerd
 - E 1.2 Gedurende de werkzaamheden wordt nader onderzoek verricht
 - E 1.3 Het onderzoek is deskundig en van voldoende diepgang
 - E 1.4 De resultaten van het betreffende onderzoek zijn verwerkt in het plan
 - E 1.5 De resultaten zijn vastgelegd en gedocumenteerd

PLANVORMING

- E 2 Er is een deugdelijk plan opgesteld
 - E 2.1 De initiatiefnemer heeft een ontvankelijk plan ingediend
 - E 2.2 Bij plannen van ingrijpende aard en bij plannen waar dat gewenst wordt, is vooroverleg gevoerd tussen de initiatiefnemer en de overheid
 - E 2.3 Het restauratieplan gaat uit van behoud en herstel van de aanwezige waarden uit het oogpunt van monumentenzorg
 - E 2.4 De werkzaamheden zijn goed aangegeven en de noodzaak is goed beargumenteerd

PLANBEHANDELING

- E 3 De werkwijze bij het verlenen van vergunningen is correct
 - E 3.1 De procedure wordt op zorgvuldige wijze gevolgd
 - E 3.2 Latere wezenlijke wijzigingen van plannen worden opnieuw aan de adviesorganen voorgelegd
 - E 3.3 De wettelijke termijnen worden gehanteerd

ADVISERING

- E 4 De adviezen doen recht aan de waarden van het monument
 - E 4.1 De adviezen zijn deskundig
 - E 4.2 De adviezen zijn transparant en dragen bij aan een juiste besluitvorming
 - E 4.3 Het adviesorgaan is voldoende deskundig
 - E 4.4 Het adviesorgaan werkt professioneel

BESLUIT

- E 5 Het besluit doet recht aan de waarden van het monument
 - E 5.1 Er is rekening gehouden met de adviezen op het gebied van de monumentenzorg
 - E 5.2 Het besluit is op basis van een duidelijke gemotiveerde afweging gemaakt

UITVOERING

- E 6 De werkzaamheden doen recht aan de waarden van het monument
 - E 6.1 De werkzaamheden worden uitgevoerd conform de vergunning
 - E 6.2 De werkzaamheden worden deskundig begeleid
 - E 6.3 De werkzaamheden worden deskundig uitgevoerd
 - E 6.4 Van de restauratie en/of wijziging van het monument is een schriftelijke verantwoording gemaakt

BEHEER EN ONDERHOUD

- E 7 De instandhouding van het monument is voldoende gewaarborgd
 - E 7.1 Het object wordt op de juiste wijze beheerd
 - E 7.2 Het object wordt goed onderhouden
 - E 7.3 Het object wordt op de juiste wijze gebruikt

DOMEIN: WAARBORG

Deelvraag: de zorg voor de monumenten is verzekerd

KENNIS

- W 1 Er is voldoende actuele kennis beschikbaar op het gebied van de monumentenzorg, ten behoeve van de ontwikkeling van cultuurhistorisch beleid en ten behoeve van de behandeling van bouwplannen
 - W 1.1 Er is voldoende cultuurhistorische kennis
 - W 1.2 Er is voldoende restauratietechnische kennis
 - W 1.3 Er is voldoende kennis op het gebied van de subsidie- en overige financiële regelingen
 - W 1.4 Er is voldoende kennis van de betreffende wet- en regelgeving
 - W 1.5 De benodigde kennis wordt adequaat ingezet ten behoeve van alle werkzaamheden

BELEID

- W 2 De overheden hebben een beleidsvisie voor de monumentenzorg
 - W 2.1 Er is een actuele monumentenverordening
 - W 2.2 Er is een actueel beleidsplan voor de monumentenzorg
 - W 2.3 Het welstandsbeleid houdt rekening met de aanwezige cultuurhistorische waarden
 - W 2.4 Het ruimtelijk en stedelijk beleid wordt door de aanwezige monumenten (en historische structuren) geïnspireerd
 - W 2.5 Er is sprake van kwaliteitszorg voor de monumentenzorg

TOEZICHT EN HANDHAVING

- W 3 De gemeente heeft een handhavingsbeleid op het gebied van de monumentenzorg
 - W 3.1 De gemeente houdt toezicht op de naleving van de Monumentenwet 1988
 - W 3.2 De gemeente maakt haar handhavingsbeleid inzichtelijk

MAATSCHAPPELIJKE MEERWAARDE

- W 4 De maatschappelijke meerwaarden van de monumentenzorg zijn onderkend
 - W 4.1 De economische waarde van de monumenten wordt op de juiste wijze afgewogen
 - W 4.2 Er is rekening gehouden met de educatieve waarde
 - W 4.3 Er is rekening gehouden met de toeristische waarde van monumenten en historische structuren

INFORMATIEOVERDRACHT

- W5 De overheid zorgt voor informatieoverdracht op het gebied van de monumentenzorg
 - W 5.1 Er is visie op het gebied van communicatie
 - W 5.2 De continuïteit van de interne informatieoverdracht wordt gewaarborgd
 - W 5.3 De betrokkenen worden op de juiste wijze geïnformeerd
 - W 5.4 Door de overheid verstrekte informatie over subsidies en financiële regelingen hebben de eigenaar gestimuleerd om het monument goed te onderhouden/restaureren

DOCUMENTATIE

- W 6 De documentatie op het gebied van de monumentenzorg is op orde
 - W 6.1 In de dossiers zitten de relevante stukken
 - W 6.2 De gemeente heeft een systeem waarin wijzigingen aan monumenten worden bijgehouden
 - W 6.3 De documentatie is raadpleegbaar bij de overheid

Een toelichting op het waarderingskader is te vinden op onze website www.erfgoedinspectie.nl, onder *Publicaties*.

Waarderingskader Aanwijzing beschermde stads- en dorpsgezichten

DOMEIN: EFFECTIVITEIT

Deelvraag: Het proces tot aanwijzing is zorgvuldig en doelmatig

Aanwijzingsprocedure

- E 1 De werkwijze bij de aanwijzing van het beschermde stads- of dorpsgezicht is correct
 - E 1.1 De procedure wordt op zorgvuldige wijze gevolgd
 - E 1.2 De overheid zorgt voor voldoende deskundigheid
 - E 1.3 De wettelijke termijnen worden gehanteerd

Advisering

- E 2 Over de aanwijzing is op de juiste wijze geadviseerd
 - E 2.1 De adviezen zijn deskundig
 - E 2.2 De adviezen zijn transparant en dragen bij aan een juiste besluitvorming
 - E 2.3 Het adviesorgaan is voldoende deskundig
 - E 2.4 Het adviesorgaan werkt professioneel

Aanwijzingsbesluit

- E 3 Het besluit tot aanwijzing is zorgvuldig genomen
 - E 3.1 Er is rekening gehouden met de adviezen
 - E 3.2 Het besluit is op basis van een duidelijke gemotiveerde afweging gemaakt
 - E 3.3 Van het aan te wijzen beschermd gezicht is een toelichting en een begrenzingskaart aanwezig
 - E 3.4 De overheid deelt haar genomen besluit mee aan de juiste partijen

Documentatie

- E 4 De documentatie op het gebied van het aangewezen beschermde stads- of dorpsgezicht is op orde
 - E 4.1 Het proces van inventarisatie, selectie en aanwijzing is correct en volledig gedocumenteerd en gearhiveerd
 - E 4.2 De documentatie is raadpleegbaar bij de overheid

Informatieoverdracht

- E 5 De overheid zorgt voor informatieoverdracht op het gebied van de aanwijzing van het beschermde stads- of dorpsgezicht
 - E 5.1 Er is beleid op het gebied van communicatie
 - E 5.2 De continuïteit van de informatieoverdracht wordt gewaarborgd
- E 5.3 De betrokkenen worden op de juiste wijze geïnformeerd

Bijlage 4: Afkortingen

fte	fulltime equivalent
KICH	Kennis Infrastructuur Cultuurhistorie (www.kich.nl)
OCW	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
RACM	Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (nu: RCE)
RCE	Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (vh. RACM)
VROM	Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu

Colofon

Uitgave:

Erfgoedinspectie
Koninginnegracht 25
Postbus 16478 (IPC 3500)
2500 BL Den Haag

Algemeen telefoonnummer	+31 (0)70 – 412 4012
Fax	+31 (0)70 – 412 4014
E-mail	info@erfgoedinspectie.nl
Website	www.erfgoedinspectie.nl

Den Haag, april 2010

Over de Erfgoedinspectie

De Erfgoedinspectie waakt op nationaal niveau over een belangrijk deel van het Nederlands erfgoed. Het toezicht is gericht op archeologische opgravingen, archieven bij de centrale overheid, het roerend cultureel erfgoed en onroerende monumenten.

De inspectie ziet erop toe dat de regels worden nageleefd en stimuleert verbeteringen in het behoud en beheer en een goede omgang met het erfgoed. Waar nodig treedt zij op bij incidenten en calamiteiten.

De Erfgoedinspectie valt onder het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. De inspectie werkt onafhankelijk en stelt objectief haar bevindingen vast en rapporteert daarover. Daarnaast adviseert zij de minister over de kwaliteit en effectiviteit van de regelgeving.